

מילי דמלכא

שיחות ומאמרים שזכינו לשמוע מאת
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מאמרי פסח

א' תש"ז

ועברתי בארץ מצרים

יו"ל ע"י

מכון שפה ברורה

שע"י חסידי קאסוב

ניסן תשפ"ד לפ"ק

**כל הוצאות
עריכת זהו"ל של הגליון
נתנדב ע"י**

ידידינו היקר שבקרים, רודף צדקה וחסד בכל מאדו והונו
בונה ומקים עולמות של תורה וחסד, איש האשכולות העושה גדולות

**הרוצה בעילום שמו
לע"נ**

הרה"ח מו"ה **מרדכי ב"ר חיים אריה** ע"ה
וזוגתו מרת **טויבא רבקה** בת ר' **יעקב יואל** ע"ה

הרה"ח מו"ה **שלום נחמן ב"ר חיים** ע"ה
וזוגתו מרת **דבורה** בת ר' **משה אהרן** ע"ה

והרה"ח מו"ה **חיים אליהו ב"ר זאב** ע"ה
וזוגתו מרת **שיינדל** בת ר' **אלעזר ליפא** ע"ה

האה"ח מרת **מלכה** בת ר' **חיים אליהו** ע"ה

זכות הפצת מעינותיו של אור שבעת הימים מרן הבעל שם הק' ותלמידיו
ז"ע ינו בעדיו שירוזה רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח ושותברך בכל מעשי
ידיו כשפע ברבה והצלחה בכל עסקיו, ויסגא חן וחסד בעיני אלקים
אנשים בכל הפצו מתוך עושר ואושר שלות
הנפש והרחבת הדעת כל ימי חייו

הג'ימוד בגליון זה
יהיה לזכות רפואתו השלימה והמהירה של
מרן רבינו שרגא פייביש בן מלכה שליט"א
בתוך שאר רגולי ישראל

לשמוע דרשות, ושיעורים שונים מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
וכן למודעות ומאורעות שונות בקרב קהילתנו הק'
יש להתקשר לקו "קול קאסוב"
במס' 718-682-2004 או במס' ישראל 972-72-370-1810

כל הזכויות שמורות
להערות והארות או לקבל הגליון מדי שבוע בשבוע ע"י e-mail
יש לפנות להמערכת
במס' 917-686-5892
או אל toraskosov@gmail.com

נערך ונסדר ע"י:

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה^א

בליל פסח יורד ה' בכבודו ובעצמו אל בתי ישראל, ובכך נקבע בלב קבלת עול מלכות שמים בדרגה הגבוהה ביותר

מה יפו היו פעמיהם של ישראל בשעה שעלו לרגל, וראו בעיני בשר את הדר כבודו ית', ונטלו משם יראה טהורה לכל ימות השנה, עד שנשתנו להיות אנשים חדשים ממש^ב, והארה זו עודנה קיימת גם היום^ג, שבכל רגל ומועד מתעורר כח המקדש שמשם יראה יוצאת לעולם (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה) ומכח זה יכולים לבוא ליראת ה' ולקבל עול מלכותו.

'בראש כל מועדות נתת פסח', קבלת עול מלכות שמים במועדים ובייחוד בחג הפסח

מועדי ה' הם זמנים טובים שקיבלנו ממרום, המסייעים בעדנו לעצור את חיי היום יום שבו עסוקים איש איש במלאכתו, ולהתקרב אליו ית' מבלי מפריע, וכפי שאומרים בתפלות היום 'אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו, ורצית בנו, וקרבתנו מלכנו לעבודתך'.

א. מאמר זה והבאים אחריו בעזרת ה' נמסרו במסגרת הקדמה ללימוד ספרי חסידות היוצאים לאור בגליונות 'מעיינא דמלכא', אלא שמפאת היותם עוסקים בחג הפסח ומהותו, הבאנום בגליונות 'מילי דמלכא', והרוצה להרחיב עוד בעניני הספירות הקדושות ועבודתם יקחם ממקורם.

ב. ראה לדברי ה'שפת אמת' (לפסח שנת תרנ"ד): 'בפסוק (שיר השירים ז ב) 'מה יפו פעמיך בנעלים' דרשו חז"ל (חגיגה ג) על עליות ג' רגלים. וזה אמרו האומות כפי הנזכר בשיר השירים (ראה רש"י שיר השירים שם). ונראה כי נשתנו צורות בני ישראל בהראות פנים בעזרה באור פני מלך חיים וכל רואיהם יכירום וכמו שכתוב (דברים כח י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך'.

ג. ובלשון ה'שפת אמת' (לחנוכה שנת תרנ"ז): 'ובאמת בבית המקדש כשאדם נכנס בו יצא משם טעון ברכות, והיה נשאר לו רשימה מבית המקדש בכל מקום שהלך. וכמו כן כשיצאנו לגמרי מבית מקדשינו הניח לנו הקב"ה רשימה וזכר מהארת בית המקדש שלא נשכח לגמרי הארת בית המקדש וכו'. ועתה יש לנו להודות ולהאמין, כי עוד יש בנו הארה מבית המקדש אפילו שאין מרגישין בזה'.

מילי דמלכא

'מלכותו ואמונתו לעד קיימת',
מלכות ה' קיימת לעד ללא שינוי
משכך, נבקש להרחיב מעט על מהות
 'מידת המלכות' ובייחוד על
 הארתה בחג הפסח ועבודתנו בה, וכדי
 להניח את הדברים כראוי, נפתח
 בשאלת 'מה נשתנה', ככלל שהניחו
 לנו רבותינו בחג הפסח, שכל יסוד
 הבא בדרך שאלה ותשובה, נחקק יותר
 במח ובלב¹, ואז העשיה נעשית גם
 היא בכונה רצויה.

'מידת המלכות', כשמה כן מהותה,
 הרצון האלוהי הקדום למלוך
 על עולם הנראה גשמי בחיצוניותו
 מחד, אבל מלא בניצוצות קדושה
 בפנימיותו מאידך, כדי שבניו אהוביו
 יבררו שגם בעומק העומקים ה' מלך
 על כל הארץ, ומצוי בכל דבר קטן
 כגדול.

אלא שדווקא משום כך נשאלת
 השאלה, אחר שהשי"ת מצוי
 בכל דבר ו'לית אתר פנוי מיניה'

אכן, 'בראש כל מועדות נתת פסח'
 (פיוט ואמרתם זבח פסח), שלפי
 שבחג זה נבחרנו להיות עם ה' ועבדיו
 וכמו שנאמר (ויקרא כה מב) 'כי עבדי
 הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים',
 הזמן מסוגל ומיוחד ביותר לקבל
 ולקיים בתוכנו את הארת ה'מלכות',
 להיות עבדי ה' ולרצות את גילוי
 מלכותו מתוך שמחת לב ולהמשיך
 זאת בתמידיות, וכפי שמלמדנו
 ה'שפת אמת' (פסח שנת תרל"ג) בדברים
 ברורים: **'ומאחר שהיינו עבדי פרעה**
ויצאנו משם להיות עבדי ה' (ראה מגילה
יד.), קבלנו מלכותו ית' עלינו בקבלה
שלימה. והנה ראשית ישראל התחיל
ביציאת מצרים כמו שכתוב (במדבר טו
מא) 'הוצאתי אתכם וכו' להיות לכם
לאלהים' וכו', ולזאת צריכין בהתחלה
להכניע עצמינו תחת מלכותו ית' בכל
כוחנו, וזה הוא הכנה שיוכל להתקיים
לנו תמיד כמו שכתוב (קהלת ז ח) 'טוב
אחרית דבר מראשיתו'².

ד. ופירושו ש'אחרית הדבר' הוא 'טוב', לפי שכך היה ב'ראשיתו'.

ה. ב'דרך פיקודיך' (מצות עשה כא חלק המעשה אות ב): 'טעם הדבר [שצריך לספר בלשון
 שאלה ותשובה], שביותר נקבע הענין בנפש הבן כאשר הסיפור בא לו על ידי
 מבוקשו, כיון שהוקשה לו איזה דבר וביקש למצוא טעם'.

וכן כתב עוד (מצוה זו חלק המחשבה אות ג): 'והנה עיקר המצוה שיהיה הסיפור
 על ידי שאלה ותשובה, ואפילו אין לו מי שישאלנו הוא שואל לעצמו ומשיב
 (פסחים קטז). כי מצוה עלינו להטעים ענייני האמונה ולהודיע מתיקות עבודתו.
 וכבר ידעת שעל ידי השאלה באת התשובה יותר מוטעמת, דהרי תראה מה
 שאמרו רבותינו ז"ל (תענית ז). ומתלמידי יותר מכולם, דהתלמיד להיותו אינו
 שלם בשכלו עדיין שואל שאלות, על ידי כן באו ההלכות יותר מוטעמות
 בלי פקפוק'.

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה

ג

בא המלך. וכך נשנה הדבר גם בחלוף הגדוד השני, עד שהגיע הגדוד השלישי שעברו בקול דממה דקה, אז פתח רב ששת ואמר: כעת עובר המלך. שאלו המין, וזו מנין לך. ענהו רב ששת: לפי שהמלכות בארץ מתחת היא כעין מלכות שמים, ובמלכות שמים נאמר (מלכים א' יט יא) 'צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עבר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה', הרי שכשהמלך עובר אין אומר ואין דברים והכל שותקים.

ועומק הדברים הוא, דהנה מגיוני המלכות, שיש רעש ועסק גדול סביב למלך, וכגון מה שמקום מגוריו שמור ומשומר על ידי משמר מיוחד, ושבגדיו יקרים ויפים - לבושי מלכות וכל כיוצא בזה. אך כשנתבונן באמיתות השכל נראה, שאין לכל זה קשר לפנימיות מהות המלכות, שכן גם אם היו לוקחים איש פשוט והמוני מן השוק והיו מלבישים אותו בבגדי מלוכה ונותנים כתר מלכות בראשו ומכריזים שכל הממרה את פיו אחת דתו להמית, הרי שכולם היו זוחלים ורועדים ממנו, ונמצא שאין לכל תפארת המלכות [propaganda] קשר אמיתי עם המושג הפנימי הנקרא מלך, כי הן החכם מכל אדם והן הטיפש מכל שווה בזה שיכול לחיות חיי מלכים.

(תיקון' תי' ע קכב:), והוא 'ממלא ומסובב כל עלמין' (זוהר הקדוש ח"ג רכה.), מה שייך לומר שיש זמנים בשנה כמו בשבתות וימים טובים או מקומות בעולם כבבית המקדש ובשאר מקומות הקדושים ובאהלי הצדיקים שם ניתן לגלות את כבוד מלכותו, הרי 'אני ה' לא שיניתי' (מלאכי ג' ו), ואין לפניו שום הבדל בין זמן זה לזמן אחר או בין מקום אחד לרעהו. עוד זאת נבקש לדעת, מדוע ומהיכן כוחו של חג הפסח, לתת כח לכל ימות השנה לעבוד את ה' ביראה ובקבלת עול מלכות שמים, יותר מיתר מועדי ה'.

'לא ברעש ה'', פנימיות המלכות אינה תלויה בדברים חיצוניים

להבנת הדברים נפתח במעשה המובא בגמרא (ברכות נח.) מענין מלכותא דארעא ומלכותא דשמיא ממנו נבין את שלפנינו ואת שנעשה בליל הסדר המשפיע לכל ימינו. מעשה ברב ששת שהלך יחד עם אנשי מקומו לקבל את פני המלך, נטפל אליו מין אחד וציערו בדברים על שהוא הולך להקביל את פני המלך למרות היותו עיוור וְחֲשׂוֹף ראייה. נענה רב ששת ואמר לו, אתה תראה שאדע עוד יותר טוב ממך, אימתי חולף המלך. עבר הגדוד הראשון שהלך בקול רעש גדול ובתרועה, אמר לו המין לרב ששת: כעת עובר המלך. ענה רב ששת ואמר: לא, עדיין לא

מילי דמלכא

החכם (בחינת עולם לרבי ידעיה הפניני פרק יג פסקא לג) ש'תכלית הידיעה, שנדע שלא נדע', היינו, שהדביקות בה' צריכה להביא את האדם שיראה בעיניו ויחוש בלבו את גדלות ה', עד שלא יחפוץ בשום דבר וימעט את כל ידיעותיו והכנתו כי אם לשמוע את דברי ה'.

**'ה' שפתי תפתח', כשזוכים
להתבטל למלכות ה' אין יכולים
לעשות כלום ואפילו לא לפתוח
הפה בדיבור**

זהו סוד הדבר שכשניגשים להתפלל תפלת שמונה עשרה פותחים תחילה ומבקשים 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך' (תהלים נא יז, ברכות ד:), כי אחר שזכינו להתעלות בכל חלקי התפלה והתקרבנו עד הנה שעומדים ממש לפני ה' בתפלת העמידה, אי אפשר לפצות פה לפני ה', עד שצריכים לבקש בייחוד 'ה' שפתי תפתח', לפי שרצונו שנעמוד לפניו בתפלה¹. ואבותינו סיפרו לנו שהיו

מהי אם כן ה'מלכות' האמיתית, מלמדינו רב ששת 'ואחר האש קול דממה דקה', שמלך במהותו אינו צריך לכל העסק סביב כדי שיקבלו מלכותו, אלא עצם גילוי מְשָׁרָה רצון להתקרב אליו ופחד לעבור על דבריו, עד שהאדם אומר שאינו רוצה כלום זולת קרבה אל המלך. וצא ולמד זאת מ'מאן מלכי רבנן' (גיטין סב.), שכל אחד הבא בקרבת איש אלהים קדוש, חש יראה ופחד ורצון להתקרב אליו ולשמוע בקולו, אף שהצדיק אינו מעניש או נותן שום דבר גשמי, כי היראה האמיתית אינה תלויה בדבר, אלא יוצאת מעצמה ונמשכים אחריה באהבה רבה².

ובכל שמוסיפים להעמיק 'במלכות' זו ובמציאות שה' ירד משמי מעונו כדי למלוך עלינו, באים לידי ביטול ענוה ושפלות הרוח, בראות האדם מי הוא ומה הוא שזוכה לעמוד לפני מלך מלכי המלכים אשר אין חקר לגדולתו. על המלכת ה' כגון דא ניתן לסמוך ולומר שזה עומק פתגם

1. וכן מצינו במשה רבנו, שלמרות שפרעה הרשע שנאו מאד ועשה הכל שלא יוכלו להיכנס לארמון מלכותו – מקור הטומאה, תיכף ומיד כשבא משה רבנו התבטלו כולם לקדושתו, והאריות ליוו אותו עד עומדו לפני פרעה (ילקוט שמות רמז קעו), כי כן יסד מלכו של עולם שהרע מתבטל לגמרי כשעצמיות האור מתגלה.

2. כמו שכתב האלשיך הקדוש' על הפסוק (דברים ג כג) 'אתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר', שפירושו 'על דרך שאומרים קודם התפלה 'אדני שפתי תפתח', שעניינו, כי בעומדו להתפלל, יראה ורעד יבוא בו וחיל ורעדה יאחזנו, עד כי מגודל הפחד והבושה מי אנכי שאזכה להתפלל ולהודות וכו', בלתי אפשרי לפתוח שפתי, עד כי מוכרח לבקש רחמים 'אדני שפתי תפתח' וכו'. וזהו שנאמר 'אתחנן אל ה'

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה

ה

**'אני ולא מלאך', גילוי האלוהות
בליל פסח הוציא את בני
ישראל משיעבודם**

אחר שהוברר לנו שב'מלכות' יש ב' חלקים: **א.** החלק החיצוני של העסק סביב המלך, כגון ביתו ורכושו וכל כבוד המלכות שסביבו [propaganda]. **ב.** המלכות בפנימיותה, שהמלך ראוי למלוך מצד עצמו וכוחו. מעתה נוכל להבין מעט את מידת המלכות ושייכותה לחג הפסח.

ידוע ומפורסם הוא, שגלות מצרים לא היתה רק גלות גשמית של בניית ערי מסכנות לפרעה בחומר ולבנים ובכל עבודה בשדה, כי אם גלות רוחנית עמוקה, שאופן גילויה כלפי חוץ היה על ידי משל גשמי של עבודת פרך, וכפי שכבר רמז ה'זוהר הקדוש' (ח"ג רכט: ברע"מ) בסוד הפסוק (שמות א יד) 'וימררו את חייהם בחומר ובלבנים', 'בחומר' - בקל וחומר,

צדיקים גדולים שלא יכלו לנוע ולהתפלל כלל ואף לא לומר 'ה' שפתי תפתח' בעומדם לפני ה' בתפלה, שכן במצבם הנעלה ביראת ה' ודבקות בו, גם דיבור היה נחשב אצלם ל'לא ברעש ה'', והם היו ב'אין אומר ואין דברים', ו'בקול דממה דקה' מגודל דבקותם".

וכבר אמר אור שבעת הימים ה'בעל שם טוב הקדוש' זי"ע לתלמידיו (ליקוטים יקרים למגיד הגדול ממעזריטש זי"ע דף ב עמוד ד), 'מיד כשאומר ה' שפתי תפתח' (תהלים נא יז), השכינה מתלבשת בו ומדבר בו הדברים וכו', וכשאני מדבק מחשבתי בבורא יתברך שמו, אני מניח הפה לדבר מה שירצה', ועניינו, שאותו צדיק לא ידע כלל מה פיו ממלל אלא הניחו בביטול גמור לפני ה', עד שהפה עצמו נעשה לרוחני והתחיל לדבר מאליו מרוב דבקותו בבורא ית'.

וגו' לאמר', היינו, שיהא בכוחי ויכולתי לאמר 'אתה החילות' וגו'. וראה עוד בספר הקדוש 'יטב לב' (פרשת בשלח).

ח. נאה לקשר את ראשית דברנו ממעשה דרב ששת יחד עם דברנו עתה, בדברי הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע ב'פרי צדיק' (פרשת נצבים אות ח): "חדו חצדי חקלא בדיבור ובקלא ומללו מלה' וכו' אחר כך אומרים 'קדם רבון עלמין במילין סתימין אחר כך לעטר פתורא וכו' ולא מילתא אושא' (פייט אסדר לסעודתא להאר"י הקדוש). הענין על דרך שאמרו (ברכות נח). ברב ששת דחלף גונדא קמייטא וכו' חליף תליתאי כי קא שתקא, אמר לו רב ששת, ודאי השתא אתי מלכא וכו' דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא וכו'. וזה שאומרים מקודם 'חדו חצדי חקלא' שהוא רק הכנה לכנוס בהקדושה נצרך להיות 'בדיבור ובקלא', ואחר כך 'קדם רבון עלמין', היינו, כשמגיעין ועומדין לפני יתברך שמו ממש אז 'ולא מילתא אושא'."

מילי דמלכא

ויהיו עבדיו 'ויאמרו לפניו בריותך אנחנו' (לשון הרמב"ן שמות יג טז), בא ה' ברחמיו בגילוי גדול מאד שאיננו ניתן להבנה כלל בשכל אנושי, ועבר בעצמו בתוככי מצרים כמו שנאמר (שם יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה', וכמדרשו (הגדה של פסח) 'אני' - ולא מלאך 'אני' - ולא שרף, 'אני' - ולא שליח, והעברה זו שהקב"ה בא בעצמיותו לבד בהארה שלא בהדרגה, הבעירה ברגע אחד את לבות בני ישראל והסירה מהם כל טומאה ושייכות לגשמיות שהתבטלה ממש מרוב קדושת ה' שירדה לשם, עד שכל משאלותם היה להימשך אחריו בעבותות אהבה, וכמו שהנביא (ירמיה ב ב) משבחם שביום היציאה ממצרים לא ידעו כלל להיכן רגליהן מועדות, ומכל מקום לא שאלו מאומה מחמת לבם שבער באהבה רבה לה' - 'כה

'ובלבנים' - בליבון הלכתא, לומר שהגלות במהותה היתה פנימית שכבוד ה' היה נסתר ונרדף.

רבנו האר"י מרחיב (סידור האר"י פיסקא מצה זו) על פי יסודו של ה'זוהר הקדוש' (זוהר חדש ח"א נב.), שמצבם הרוחני של בני ישראל היה קשה מנשוא והם עמדו כפסע מליפול בשער הנו"ן שבטומאה אשר משם אי אפשר לצאת^ט. גם בדברי המדרש משמע כן (מכילתא פרשת בא מס' דפסחא יא) שאמרו חכמינו, שבני ישראל היו אדוקים בעבודה זרה מאד, עד שהיו צריכים ציווי מיוחד מאת ה' 'משכו וקחו לכם' (שמות יב כא) משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה.

בדי להפוך את אותם אנשים שפלים ונמוכים לעם שיכירו את ה'

ט. ובלשונו: 'כי יש חמישים שערי טומאה, ואם היו ישראל מעוכבים רגע אחד, לא היו יוצאים לעולם והיו נשקעים בשער החמישים, לכן אמרו 'שלא הספיק' כי היה הזמן דוחק מאד'.

וב'חסד לאברהם' להמקובל רבי אברהם אזולאי ז"ע (מעין ב נהר נו) כתב: 'ודע, שיש מסורת קבלה ביד רבותינו ז"ל, שישראל נתלכלכו כל כך בשיקוצי מצרים, עד שבערב פסח נכנסו בהיכל המ"ט של הטומאה, ואם חס ושלום היו מתעכבים עוד, היו כבר נכנסין בהיכל הנו"ן, ושוב לא היה להם תקנה עולמית. וזה הטעם במה שאנו אומרים 'ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו משם עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים'.

וכן כתב ב'של"ה הקדוש' (מסכת פסחים מצה שמורה אות ריג): 'כבר ביארתי זה בכמה מקומות, שהענין החפזון היה הצלה גדולה לישראל, אשר נשתקעו בקליפות במ"ט פנים טמא, ואילו לא הוציא הקב"ה ברגע זו ממש, אז היו נשקעים לגמרי, יורדין ולא יעלו חס ושלום. 'זהרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים'. על כן חיפז הקב"ה שלא יחמיץ לגמרי'.

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה

ז

הוא, ש'הרבה מהן שלא רצו למו' היו אותם אלו שהיו עמוקים כל כך בנוקבא דתהום רבה, עד שלא התעוררו אפילו אחר תשעת המכות לשמוע בקול ה' ולהסיר את ערלתם הרומזת על התרחקות מן התאוות (מורה נבוכים חלק ג פרק מט, רמב"ן בראשית יז ט בשם הר"ק) ולהתקרב אליו ית', ולבם היה אטום וסתום במחיצות מבדילות, אך גם לשם ירד ה' והתגלה במה שהעביר מריח גן עדן, עד שאותם שזכו להריח ביראת אלהים בקרבן פסחו של משה, עזבו הכל וביקשו להתקשר עם ה' בברית קודש, 'והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו'.

**'אשר גאלנו וגאל את אבותינו',
בכל שנה נגאלים ויוצאים ממצרים
בכח הארה האלוהית**

על פי האמור ניתן להבין מעט 'מה נשתנה' ליל פסח שמאיר בו באור גדול נקודת 'אדיר במלוכה' אף שה' מנהג עולמו תמיד ואין לפניו שינוי מצד מלכותו בין ליל פסח לליל תשעה באב. ויאמר, שאכן מצד הקב"ה אין שום שינוי כי הוא למעלה מכל חילוק זמן או מצב, ושהשינוי הוא רק כלפי המקבלים – אנו בני

אמר ה', זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

**ריח גן עדן שבקרבן פסח מצרים,
ירידת ה' למקומות הנמוכים ביותר**
וראה נא עד כמה ירד ה' לתוך הגדולה שבטומאות כדי להציל גם את שארית ישראל שהיו ירודים מאד כדי לקרבם אליו, ממה שאמרו רבותינו (שמו"ר יט ה), שהיו אנשים רבים מישראל שלא רצו למול עצמם בערב פסח כדי לשחוט את הפסח ולהשים את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות כמצות ה' עליהם. עמד הקב"ה והעביר רוח מגן עדן לתוך קרבן פסחו של משה רבנו, 'והיה ריחו הולך מהלך מ' יום, נתבנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו: בבקשה ממך האכילנו מפסחך מפני שהיו עייפים מן הריח. היה [משה אומר להם]: אומר הקב"ה אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין וכו', מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר (יחזקאל טז ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך' וגו', 'חיי' - בדם פסח, 'חיי' - בדם מילה'. ועומק ענינו

י. וכמו שכתב רש"י בפירוש הכתוב (שמות יב לט ד"ה וגם) "וגם צדה לא עשו להם" - לדרך. מגיד שבתן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכנו, הוא שמפורש בקבלה (ירמיה ב ב) 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

מילי דמלכא

וכל הארותיו (דרך ה' לרמח"ל ח"ד פ"ז ועוד), ובכלל זה אותו גילוי נורא, שכמו שאז ירד ה' וגילה את עצמיותו בתוככי מצרים ונגאלו ישראל ממ"ט שערי טומאה לשערי קדושה - וכאמור, כן נעשה בכל שנה ושנה מחדש, שבלילה הזו המאיר כאור יום (וזהו הקדוש ח"ב לח:): השי"ת הולך ובא בכל בתי ישראל (שם מ. ברע"מ) ועל ידי כך נופלים כל המחיצות המבדילות המפריעים, בחינת הכתוב (שמות יב יב) 'ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים', וזוכים לדביקות ב'מלכות' ה' באופן הנעלה ביותר של גילוי 'ועברתי בארץ מצרים אני ה'' בכבודי ובעצמי ואין רוצים מאומה כי אם להתבטל לפני ה'י, ומכח זה יכולים ליקח כח לכל ימות השנה גם לזמן שקשה לראות את גילוי ה', ולעסוק בתורה

ישראל, דהנה כל איש ישראל יודע שהבורא ית' 'אל מלך גדול ומהולל בתשבחות', אלא שאין בידיעה זו לגרום שהמעשים יפעלו על פי זה. והראיה, שדברי תורה צריכים חיזוק, ופעמים הרבה קשה לשמור את הפה והלשון מדובר רע וכדומה. ועיקר עבודתנו בכל יום תמיד היא, לקיים הפסוק (דברים ד לט) 'וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים', על ידי הסרת המחיצות המבדילים בין המח ללב, וכמו שחיבר תחינתו הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע בתפלה קודם התפלה 'ותעביר מעלינו כל המסכים המבדילים בינינו לבינך אבינו שבשמים'.

אך בהגיע ליל הפסח בכל שנה ושנה שבו מתעורר מחדש הזמן ההוא

יא. כדברי ה'זוהר הקדוש' הנאמר קודם סדר מגיד: 'פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים, דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין, הכי אוקימנא, כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים ובהוא ספור חדי בחדוה, זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי דהוא חדו מכולא, דהאי איהו בר נש דחדי במריה, וקודשא בריך הוא חדי בהוא סיפור, ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא לכל פמלייא דיליה ואמר לון זילו ושמעו סיפורא דשבחא דילי דקא משתעו בני וחדאן בפורקני, כדין כולהו מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישראל ושמעו סיפורא דשבחא דקא חדאן בחדוא דפורקנא דמריהון, כדין אתיין ואודן ליה לקודשא בריך הוא על כל אינון נסין וגבורן ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא, דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון, כדין אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא, וישראל בהוא סיפורא יהבי חילא למאריהון כמלכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה וכלהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כולהו'.

יב. בכך נבין היטב את שאמר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע, שהבן 'שאינו יודע לשאול' שבארבעה בנים, הוא הטוב מכולם, ובלשונו: 'אויף מיין

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה

ט

**'על אכילת מצה', הארת מלכותו
ית' במצות מצה**

את עיקר הארת הלילה זוכים לקבל מאכילת מצה שמכנסת דעת באדם², שדעת פירושה ידיעת ה' כמאמר המדרש (במדב"ר י א) 'דעת זה המכיר את בוראו'.

והענין הוא, כי מצה זו שאנו אוכלים, אינה מאכל שיש לה טעם ערב גשמי ומפאת כן היא נאכלת בחיבה בליל הסדר כדבר הבא מזמן לזמן. והראיה, שככלות הפסח אין מי שמסכים להמשיך לאכול מצה כמאכל קבוע, והרדיפה אחר החמץ במוצאי החג היא אות בזיון וקצף על כך, אין זה אלא שמתיקות המצה בלילי פסחים היא מחמת האור הגדול הגנוז שם, המסירה מהאוכל את כל המחיצות המבדילות להיות קרובים אל ה', ועל ידה חוזר וניאור מה שהיה בימים ההם שהמצה הפכה אותם מלהיות עבדי פרעה לעבדי ה' (מגילה יד.), ומכוחה יכול כל אחד ויחיד להיכנס תחת עולו ית' מחדש.

ובמצוות מתוך קבלת עול 'מלכות' שמים. והגם שאין ה' מבקש מאיתנו שנהיה כולנו אדוקים ב'מלכות' בדרגה עליונה כל השנה, כי יודע ה' שבשר ודם אנחנו ויצא אדם לפועלו ולעבודתו עדי ערב, עם כל זאת רצונו שלתוך חיי הגשם הרחוקים כל כך מגילוי מלכותו, נכניס מאור חג הפסח שימשיך גם 'ממחרת השבת' בעת שעסוקים עם עומר בשדה.

ועלינו מוטלת החובה להאמין ולקבוע בלב, שלכן מברכים בליל זה 'אשר גאלנו וגאל את אבותינו', כי לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אותנו הוציא משם, שבכל שנה ושנה חוזר ענין זה מחדש שהשי"ת 'גאלנו' ממש, ו'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא 'בעצמו' (גרסת הרמב"ם) יצא ממצרים' (פסחים קטז.), שבלילה הזו משפיל הבורא ית' כביכול את עצמו ונכנס בכל בית בישראל, ומזריח אורו עלינו ומבקש שנהיה לעמו ולחלקו.

ווארט, ווי דער 'שאינו יודע לשאל' מאכט בעסער ווי זיי אלע. כי החכם אף שהוא קרוב אל ה', אך כל זה הוא מחמת שיגע וחקר והבין בשכלו שכך היא האמת, ומי יודע מה יהיה אם שכלו יורנו אחרת לאחר זמן. אך ה'שאינו יודע לשאל' שניגש בתמימות, מבין שלו יחיה שנין אלפין לא ייעול בחושבניא, ולכך הוא מבטל עצמו מכל וכל, שזה שלימות הדביקות בו ית' למעלה מטעם ודעת.

יג. אריכות הדברים על זכיית הדעת באכילת מצה, תמצא בספרנו 'מעיינא דמלכא' (פרק טז עמ' רפז והלאה) ומשם תדרשנו לטובה.

מיכלא דאסוותא, כי הוא רפואת הנפש בפנים"ד.

בזאת נבין מעט את שהגידו על צדיקים גדולים, שמחמת דביקותם בה' בכל ימות השנה, ובייחוד בלילה זה אשר כאור יאיר, ראו בחוש שִׁמְצָתָם אינה גשמית כעין שלנו אלא רוחנית שקיבלה טעם גן עדן משמים, וכמו שאבותינו ספרו לנו מ'הרה"ק מלובלין זי"ע, שהיה אוכל כזית מקרבן פסח שהביא לו אליהו הנביא זכור לטוב, והיו רואים אצלו אחר כך, שנשתמנו שערות שפתותיו מן השומן' (פי צדיק מאמר כב), או כמובא בספר 'מנהגי רבותינו והליכותיהם' (פ"י ס"ק פ) משמו של הגה"צ רבי יהושע בוקסבוים זצ"ל אב"ד גאלאנטא, שבעת אכילת אפיקומן שהוא זכר לפסח, היה רגיל מרן ה'חתם סופר' זי"ע להפוך את המצה מיד ליד כמו שנכווה מחמימות הקרבן פסח. כי הם שהיו מזוככים כל כך ביראה, היו זכאים לקבל את סוד המצה והאפיקומן ללא שום קשר לחיצונית אלא בצורתה הרוחנית

ו'מצות עשה של אכילת מצה משומרת כליל פסח, היא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה, [ש]אין לנו פסח ולא קדשים לא תרומה ולא מעשר שני, רק מצוה אחת משנה לשנה' (לשון החתם סופר שו"ת חלק חו"מ סי' קצו), ומפני שהיא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה, ואינה מצוה שעל הגוף כמצות תפילין ונטילת לולב וכיוצא בזה, יכולה היא להפך את האדם מפנימיותו להיות איש אחר ולהימשך אחר עצמיות מלוכת ה', וכמו שכתב בספר הקדוש 'תפארת שלמה' (לשבת הגדול): "מצות תאכל במקום קדוש' (ויקרא ו ט), הנראה לרמוז בזה גודל מעלות אכילת מצה שהוא דומה קצת לאכילת קדשים. כי הנה כל המצוות הם נעשים בנופו של האדם מבחוץ, אך מצות אכילת מצה ואכילת קדשים הם נכנסים בנופו של האדם בפנים, לכן נקראו קרבנות, שמקרבת את האדם ברפואת הנפש בפנימיות וכו'. וגם ענין אכילת מצה הוא נקרא ב'זוהר הקדוש' (ח"ב קפג):

יד. הרה"ק רבי יהודה לייב אייגר מלובלין זי"ע מביא בספרו 'תורת אמת' (לפורים ד"ה לעשות) בשם רבו הרה"ק מאיזביצא זי"ע שפירש את הפסוק (תהלים מ ט) 'לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי', שרומז על מצות אכילת מצה, 'שכל המצוות הם אור מקיף. וקדושת מצוה זו היא אור פנימי. ועל ידי קיום המצוה בפועל, שנכנס הכזית מצה לתוך המעים בזמן המצוה, זה גופא פועל הקדושה בפנימיות הנפש, ונעשה מזה 'תורתך בתוך מעי'."

עניא', משום שסברו שלא ניתן לומר 'הא לחמא עניא' לפי ש'הא' אינו אותו הלחם שאכלו אבותינו בארעא דמצרים, אלא רק דוגמא לוי^ט, גירסת רובא דרובא וביותר של המחזיקים בתורת הח"ן לומר 'הא לחמא עניא'. ועומק טעמם שלא חששו לדקדק בלשונם ולומר 'כהא', כי רמז גדול יש בתיבת 'הא' הרומזת על כל עבודתנו בלילה הזה.

ובה נתבאר בכתבי האר"י (שער הכונות דרושי הפסח דרוש ו), בעת ה'חץ' צריך ליקח את המצה האמצעית ולחצותה לשנים, כשאחת מהם בצורת דל"ת והשניה בצורת וא"ו, שכשהם מחוברים יחד נעשה משניהם יחד אות ה"א שלימה, מהדל"ת את גוף האות ומהוא"ו את רגל הה"א^ט. ובעת אכילת החלק הגדול שהוא בצורת דל"ת בעת

באמת, כמעלת הלילה הזה שכולו הארת עצמיות מלכותו ית'.

**'הא לחמא עניא די אכלו אבתנא',
סוד המצה להגיע בסופו לחיבור
אות ה"א**

ענין זה שהמצה פועלת גדולות בתוך האדם, ומסירה ממנו כל המחיצות כדי שיוכל להידבק עם קוב"ה ושכינתיה באופן הנעלה ביותר של דביקותו בו ית' ממש, רמוזה מיד בפתח דברנו בסדר 'מגיד' שם אומרים 'הא לחמא עניא די אכלו אבתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויאכל וכו' השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל'.

דהנה אף שיש מרבתינו שהחזיקו בגרסתם לומר 'כהא לחמא

טו. ראה ב'פרי מגדים' (סי' תעג א"א ס"ק כד), ובשו"ע הרב (שם סל"ז) שהביא: 'יש מדקדקים לומר 'כהא לחמא' או 'הא כלחמא' לפי שאין שייך לומר 'הא לחמא די אכלו אבהתנא' שהרי אין זה הלחם ממש שאכלו אבותינו, ולפיכך אף שבכל הספרים הנוסח הוא 'הא לחמא' מכל מקום האומר 'כהא לחמא' או 'הא כלחמא' לא הפסיד'. ועיין במגן אברהם (שם ס"ק כד) שהפריך טענה זו וכתב לומר 'הא לחמא עניא'.

טז. ובלשון האר"י: 'הנה צורת אות ה"א היא דל"ת על וא"ו, אבל זו הוא"ו היא קטנה ואין בה ראש, ולכן לפעמים נציירת בצורת יו"ד והוא בהיותה בצד החכמה וכו', ובהיותו בבינה אז נעשה וא"ו וכו', ובהיותו בדעת וכו' לכן צורת ה"א זו היא ג' וזין וכו'. הנה נתבאר בענין גדלות השני, כי מצה הראשונה היא הוי"ה דע"ב מח חכמה, והשניה היא הוי"ה דס"ג והוא מח בינה, ולסיבה זו המצה הראשונה אינה נחלקת ונפרסת לב' פרוסות כי היא כנגד החכמה הנקראת אות יו"ד והיא אות אחת שלימה, אבל המצה השניה נחלקת ונפרסת לב' פרוסות כנודע, חציה לאכילת מצה וחציה לאפיקומן לפי שהבינה נקראת אות ה"א והיא נחלקת לציור ב' אותיות דל"ת על וא"ו וכו'. וחציה האחד שצורתה וא"ו מניחין לאפיקומן

מילי דמלכא

**מצת מצוה – גדלות, מצה
אפיקומן – קטנות, ומה גדול
ממה**

באמור לעיל, השינוי הגדול המתחיל באכילת מצת מצוה החתוכה בצורת דל"ת, מסתיים באכילת האפיקומן הנראית וא"ו. משכך, עלינו לדעת, מדוע ביסודו של האר"י הקדוש (שער הכונות שם) נקראת המצה הראשונה בסוד 'גדלות' ומצת אפיקומן שהיא הגדולה ממנה בשם 'קטנות', ולכאורה איפכא הוי ליה לומר, שהמצה הראשונה היא בבחינת ה'קטנות' ומצת האפיקומן החשובה לה משפט ה'גדלות'.

ובמבואר במאמר זה באריכות, עולה הכל יפה, כי אין המכוון ב'גדלות' ו'קטנות' כפי שאנו סבורים ש'גדלות' ענינה ידיעת ה' באופן רם, ו'קטנות' פירושה מוחין סתומין. אלא ניתן לפרש איפכא ש'גדלות' הכונה אכן ידיעת ה' באופן בהיר, אך אין בזה שום צד מעלה, כי חלושי הדעת

קיום מצות אכילת מצה, זוכים לקבל גדלות המוחין וקרבת ה' בהארה גדולה, ולאחר מכן כשאוכלים את מצת האפיקומן שהיא בצורת וא"ו, זוכים לחבר את הדל"ת יחד עם הוא"ו ונעשה צורת ה"א שלימה.

ולבן - מסיים האר"י, אומרים דווקא ה"א לחמא עניא, לרמז על אות ה"א שזה סוד הלילה הזה שהכל עולה למקום אחד להתאחד עם ה'.

יתבן לבאר, שלכן ממשיכים ואומרים תיכף לאחר מכן 'כל דכפין ייתי ויאכל', ללמד שבלילה הזה כל השערים פתוחים וכל הרוצה להכיר את ה' ייתי ויאכל' אתכא דרחמנא שעליה מסובין בליל הסדר (ראה תוס' ברכות מב. ד"ה אתכא, שו"ע אר"ח סי' תעו ס"א), ובכח זה נזכה כולנו להיות 'לשנה הבאה בארעא דישראל', בבית המקדש ששם האיר ויאיר תמיד אורו ית' וכל מי שחש בקרירות בעבודתו היה בא לשם ומקבל יראת שמים.

וחציה השני שצורתה דל"ת שהיא כנגד נוקבא אנו מחברים אותה עם החכמה שהיא מצה הראשונה השלימה ומברכים עליהם 'המוציא' ו'אכילת מצה', 'המוציא' כנגד השלימה, ו'אכילת מצה' כנגד הפרוסה.

ועל זו הפרוסה השניה שהיא כנגד אות דל"ת של ה"א אנו אומרים ה"א לחמא עניא' וכמאמרם ז"ל (פסחים קטז). 'מה דרכו של עני בפרוסה' וכו'. והענין הוא, כי בתחילה צורתה ה"א של ה"א לחמא עניא', ואחר כך נפרסת ונעשה 'לחמא עניא' שהוא הפרוסה כנזכר כי אות דל"ת הוא לשון ד"ל ועני, כי מה שהיתה אות ה"א נעשית 'לחמא עניא' שהוא אות דל"ת, ועיין שם עוד בהמשך דבריו שביאר כיצד מסדרים הכל לפי שם הוי"ה ית'.

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה

יג

הראשונה, אין מברכים עליה על אכילת מצה' והיא נפטרת באכילה ראשונה. כי באכילת אפיקומן צריך להיות כבר בדרגה גבוהה של דביקות במלכותו ית', עד שלא יוכל להוציא הגה ברכה מתוך פיו, וכאמרנו לעיל שלכך מבקשים בייחוד ה' שפתי תפתח' קודם תפלת העמידה, לפי שאיננו יכולים לפתוח פה ולהתפלל מרוב בוששה עד היכן ה' גדול ורם ואנו שפלים שבשפלים, וצריכים לבקש על זה בקשה מיוחדת. ודרגה זו היא שלימות ההשגה שיכולים לבוא בלילה הזה, שהאדם לא יוכל לברך כלל קודם אכילת אפיקומן לפי שיעתק לשונו מפיו, עד שהאכילה הראשונה למרות היותה אכילת מצוה תיחשב לַיְדָה כעין 'מילא כריסו מהם', מרוב דביקות וביטול.

הם אלו שצריכים לראות את גדולת ה' ואת כל הסובב לו כדי לקבל עליהם עול מלכות שמים, והיא מידת המלכות' בחיצוניותה שהאדם מתעורר מראות עיניו ולא מעצם הדבר, ובאכילת מצה זוכים לאור גדול הראשון שבו רואה כל איש ישראל את ה' ומתעורר מאד, אך באכילת האפיקומן מגיע האדם ל'קטנות' שהיא שלימות ההשגה שנדבק בעצם נקודת המלכות ב'מלך' בכבודו ובעצמו, עד שאינו חפץ בשום דבר כי אם להתבטל ולהיות קטן נוכח פני ה', ובכך חותמים את ליל הסדר, בידיעה ש'תכלית הכל הוא שלא נדע'.

זהו סוד אומרם ז"ל (רש"י ורשב"ם פסחים ק"ט: ד"ה אין מפטירין אחר המצה אפיקומן) שגם לדעות שיש חיוב אכילת אפיקומן בדומה למצות אכילת הכזית

יז. שמא זה סוד שיחת חולין של תלמידי חכמים שצריכה לימוד (סוכה כא:) במסופר (אביר הרועים אות שמה) אודות הרה"ק מקאצק זי"ע שהיסב על שולחן הסדר עם בני משפחתו ותלמידיו יחד עם חתנו הרה"ק בעל ה'אבני נזר' זי"ע, ומחמת שראשו היה בשמים התמהמה מלחלק למסובין מרור. ה'אבני נזר' שראה שתיכף עובר סוף זמן האכילה, נענה ואמר לרבי ברמיזה, נחלקו רבותינו (פסחים קכ.) האם מרור בזמן הזה הוא דאורייתא או דרבנן, ומעובדא דמר ניתן לפשוט שמצות מרור היא מדאורייתא, שהרי רבנן אינם מחלקים מרור כלל. אמר הרבי, צודקים הדברים וחילק למסובים. בגמר הדברים הגביה הרבי את קולו וגער בהם 'מרור פְּרָעֶסְעָרְס', עד שנסו כולם ממקומם בבהלה ובתוכם ה'אבני נזר', אלא שהרבי קרא לו לחזור ואמר שלא אליו היתה כוונתו. ונאמר, כי בקדושתו הגדולה של הרבי מקאצק זי"ע שהיה אחוז ביראה עילאה ומבוטל לה', לא היה בכוחו לאכול מרור כפשוטו אף שיש בכך מצוה ולכן התעכב מלחלקם, וכשבקשו ממנו לאכול מרור אזי אף שידע שהיא אכילת מצוה, היה זה בעיניו כאכילת זוללות ולכן אמר להם מה שאמר.

מילי דמלכא

יחפוץ ליתן תנומה לעיניו כשהוא נמצא בתוך חדר אוצרות המלך, ופיו ימלל כל הזמן את ניסי ה' שעשה עמנו בלילה הזה 'על גאולתנו ועל פדות נפשנו', עד שמעצמו יקח את ספר שיר השירים שהיא כתובת האהבה בין ישראל לאביהם שבשמים, ויאמרנה בדביקות עצומה"י.

'ושם נעבדך ביראה', בבית המקדש זכו לאור ה'

משנודע לנו מעלת הלילה שבו גואלנו ה' בגאולת הנפש מִתְּדָשׁ אחרית כראשית בכח מצוות היום והמצה שעל גביהם, מובן מה שגדולי ישראל לדורותם התפללו לפני ה' הרבה קודם הפסח שיזכו לקבל דעת ממצות המצה, וכידוע מהרה"ק בעל ה'אמרי חיים' זי"ע שאף נסע לא אחת בטילטולי דרכים עד לציון הרשב"י שבמירון להעתיר על כך. כי ממאכל המצה באים לידי עול מלכות שמים בדרגה הגבוהה ביותר.

ועל כן נקוה ונתפלל, שכאשר זכינו לסדר אותו ולבאר את נקודת המלכות המאירה בזה הלילה, כן נזכה לעשותו, ויקוים 'בקרוב נהל נטעי כנה פדויים לציון ברנה' שם נעבוד את ה' ביראה כשנים קדמוניות.

'אין מפטירין אחר פסח אפיקומן', הטעם שאסור לאכול מאומה אחר אפיקומן

מבל דברנו האמורים נוכל להבין את עומק דברי חכמים וחידותם, שאסרו לאכול ולשתות אחר אפיקומן שמא יבטל מפינו טעם מצה, מה שלא מצינו כזאת בשום מצוה אחרת (פסחים ק"ט:). וכן מה שאמרו (תוספתא פסחים פ"י ה"ה) שמצוה לספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שינה, ואסור לילך מעצמו לישן על מיטתו כבכל לילה.

דהנה הראנו לראות, שבאכילת מצת מצוה ואפיקומן, זוכים לקבל את דעת מלכות ה' האמיתית עד שאין לאדם שום רצון ותשוקה כי אם להידיבק בה', באו חכמינו והורו לנו להלכה ולמעשה, שכל איש ישראל יכול וצריך לצאת מן הסדר בהרגשה שאין לו שום תאוה לאכול או לשתות שום דבר, כי כל אלו מעבירים ומחלישים אצלו את שזכה לידע את ה' בכח אכילת אפיקומן, עד שאין לו שום הצטרפות חוץ מלהיות דבוק בו ית'. ולכן אמרו שאסור לאדם לנוח על משכבו בכונה תחילה בזה הלילה, לרמוז על רום השגת הלילה הזה שיכולים להגיע שלבו יבער כאש להבה בהארת ה' הזורחת בלילה הזה, וממילא לא תערב לו השינה כלל ולא